

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2022.3.13>
CZU: 37.0

ORIENTĂRI POSTMODERNISTE ÎN EDUCAȚIE

Nina PETROVSCHI,
doctor habilitat, conferențiar universitar,
Institutul de Științe ale Educației
ORCID iD: 0000-0002-4014-790X

Rezumat. *Educația postmodernistă are drept scop formarea agenților sociali capabili de diagnostic, de intervenție și de schimbare a cadrului existențial. Din perspectiva educației postmoderniste educația trebuie să determine subiecții să fie într-o continuă stare problematizantă, o stare în care permanent să-și pună întrebări și să caute răspunsuri. Paradigma educației postmoderniste accentuează utilitatea cunoștințelor: ce vei face după ce vei absolvi?; cum vei folosi ceea ce ai învățat?; cum îți vei îmbunătăți viața aplicând ceea ce știi? În această ordine de idei, postmodernismul avansează ideea, conform căreia este necesară introducerea în școală a noilor tehnologii didactice, pentru ca învățământul să țină pasul cu continua transformare socio-economică și cu rapida digitalizare a culturii.*

Cuvinte-cheie: *postmodernism, integralizare, interactivitate, pragmatică, hermeneutică, tehnologie, autenticitate.*

POSTMODERNIST ORIENTATIONS IN EDUCATION

Abstract. *Postmodernist education aims to train social agents capable of diagnosis, intervention and change of the existential framework. From the perspective of postmodernist education, education must determine the subjects to be in a continuous problematic state, a state in which to constantly ask questions and seek answers. The paradigm of postmodernist education emphasizes the usefulness of knowledge: what will you do after graduation?; how will you use what you have learned?; how will you improve your life by applying what you know? In this sense, postmodernism advances the idea that it is necessary to introduce new technologies in school in order for education to keep pace with the continuous socio-economic transformation and rapid digitalization of culture.*

Keywords: *postmodernism, integration, interactivity, pragmatics, hermeneutics, authenticity*

Evoluția teoriei pedagogice din ultimii ani a condus la apariția unor obiective tot mai ambițioase și are ca rezultat promovarea *postmodernismului în educație*, care desemnează o nouă abordare a activității de formare-dezvoltare a personalității. Postmodernitatea în educație pune în valoare caracterul practic al învățării și promovează interacțiunea celui care învață cu însăși situația de învățare. Conform obiectivului trasat de postmodernism, școala are sarcina de a dezvolta umanitatea în om, de a înzestra elevul cu multiple valori educaționale, nu doar intelectuale. Postmodernismul trebuie să valorizeze un nou *model de educație*: modelul nu celei mai bune performanțe, ci al celor mai diferite performanțe.

Ca fenomen cultural general, postmodernismul privește cunoașterea ca produs al interacțiunii dintre ideile și experiențele omului despre lume și viață. Favorizând reflexivitatea, spontaneitatea și descentralizarea, postmodernismul este preocupat de *organizarea cunoașterii*.

Dacă în societățile moderne cunoașterea e echivalentă cu știința și e importantă în sine, într-o societate

postmodernă cunoașterea trebuie să fie *funcțională, utilă*; înveți nu doar pentru a „ști” și a stoca o serie de informații din diferite domenii, ci înveți pentru „a face”, pentru „a folosi” ceea ce știi, pentru „a aplica” ceea ce ai acumulat, în folosul tău și al celorlalți. A ști să faci cu ceea ce ai învățat este dezideratul major al postmodernismului[6, p.103].

Postulatele curentului postmodernist în educație solicită apropierea individului de lumea reală cu contradicțiile și complexitatea ei, cu disfuncțiile, dezechilibrele ei, pentru a găsi soluțiile de contestare și de reclădire optime [7, p. 27].

Una din principalele implicații ale postmodernismului în educație este sensibilizarea și conștientizarea elevilor în direcția formării și aplicării conceptelor despre viață și despre realitatea înconjurătoare. Conform acestei idei postmoderniste, învățarea în școală trebuie să accentueze caracterul său aplicativ (pragmatic), îmbinând teoreticul cu practicul, deoarece învățarea faptelor izolate, fără a le valida practic, devine lipsită de înțeles. De aceea școala postmodernistă trebuie să creeze oportunități de a face conexi-

uni între cunoștințele acumulate în școală și cele pe care elevul le obține pe căi nonformale și informale, înțelegând utilitatea lor.

Prin urmare, orientările în educația postmodernistă reclamă promovarea unei *învățări pragmatice*. În învățarea pragmatică o atenție deosebită se acordă dezvoltării capacității de a explora, a capacității de a identifica și rezolva probleme, atitudinii de analiză a problemelor complexe, semnificative pentru subiect și colectivitate, aptitudinii de a sesiza miezul acestor probleme și de a găsi mijloacele adecvate de rezolvare a lor. Una din principalele noi orientări ale învățământului modern este „de a favoriza o învățare axată pe probleme, rezultantă din situațiile trăite, ivite în practică, autentice” [4, p.16].

În strânsă legătură cu aceste evoluții pragmatice se constată și o accentuată nevoie de a învăța mai mult pe cont propriu, ca efort autonom, manifestându-se un stil de învățare axat pe trebuința continuă de înnoire a propriei cunoașteri printr-un efort personal neîncetat. În felul acesta, *paradigma acțiunii sau pragmatice* se manifestă ca una a participării, afirmând ideea că *a ști și a face* nu trebuie să fie două experiențe diferite, fiind utilă formula *a ști făcând*.

În pragmatică nu acțiunea exercitată din exterior, predeterminată, asupra elevului prezintă importanță, ci acțiunea care își are originea în interioritatea acestuia, care vine din propria inițiativă, care pune în joc operațiile mentale prin care se acționează asupra obiectului cunoașterii. La baza învățării este pusă experiența proprie a subiectului, care implică procese interne de interacțiune cu mediul înconjurător ca o paradigmă a acțiunii participative.

Actualmente se pledează pentru cunoașterea curată, în locul cunoașterii obținute. Din această perspectivă, cultivarea spiritului pragmatic constituie scopul învățării, propunându-și să dezvolte cunoașterea științifică, punând elevii în situația de a trăi experiențe științifice și practice, ceea ce presupune o transformare a elevilor din simpli receptori ai științei „gata făcute” sau simpli consumatori de cunoștințe în producători ai propriilor cunoștințe.

Schimbările sociale au adus schimbări radicale și în sistemele de valori generale și personale, în care credințele și convingerile joacă un rol deosebit. În acest context, valoarea deosebită a educației este relevată prin libertate și disciplină, plăcere și efort, autonomie și eteronomie, autenticitate și conformare. Școala este mediatorul individual-socialului și, prin prisma autenticității, fiecare subiect este dator să-și creeze echilibrul interior prin fapta personală, conștientizată și asigurată de convingerile sale în acțiune.

Autenticitatea se referă în general la cineva al cărui întreg mod de a fi, de a acționa și de a stabili relații

cu cei din jur concordă cu credințele și valorile sale. Ea reclamă cunoașterea de sine reală și profundă, voința și capacitatea de a spune lucrurilor pe nume și armonizarea dintre ceea ce putem face și ceea ce facem efectiv. Provocarea pentru un elev autentic vine din cunoașterea conștientă a sa personală, a celorlalți, a domeniului de cunoaștere [3, p. 29].

Azi afirmăm că nu acumularea de cunoștințe, de date, de informații este scopul educației, ci a-l pune pe elev în situația de a ajunge la ele. Elevul trebuie condus astfel, ca să se afirme în autenticitatea sa sau, după cum afirmă I. Găvănescul, „elevul trebuie să învețe a se comporta ca un Robinson Crusoe, care, în orice împrejurare, să știe a găsi mijloacele de învingere a greutăților” [Ibidem, p. 31].

Plasarea accentului pe autenticitate în procesul educației presupune o dezvoltare armonioasă a personalității umane. Procesul de autenticitate este complex, deoarece implică schimbarea vechilor perspective și convingeri, astfel ca manifestarea personalității elevului să se perfecționeze în devenirea sa permanentă. Acesta este un proces prin care subiectul devine apt de a-și asuma responsabilitatea și a-și dirija viața personală.

La întrebarea cum putem acționa ca să-l aducem pe elev la nivelul autenticității în activitatea sa educațională, răspunsul trebuie să aibă în vedere exigențele antropologiei și sociologiei, vizând posibilitatea acestora de a-și concorda faptele cu propriile convingeri. În acest caz, acțiunea se bazează pe predispoziția posibilității și necesității perfecționării ființei umane, care se axează pe depășirea unor anumite stări și deschiderea subiecților.

Pornind de la afirmația filosofică că nu putem cunoaște ceea ce nu credem și că substratul convingerilor constituie cunoașterea subiectului, putem afirma că autenticitatea este o condiție necesară pentru cunoaștere și că cunoașterea nu are valoare decât în condițiile de autenticitate. Fiecare subiect este „încărcat” de un amestec de convingeri sau credințe fie adevărate, fie false și, prin autenticitate, se poate detașa de acest amalgam și alege un nou început, intelectual și inteligent, întemeiat pe o bază mai solidă.

Convingerile, valorile subiectului sunt *a priori*, adică înaintea acțiunii, iar fapta, acțiunea este *a posteriori*. Concordanța dintre ele, armonizarea lor definește autenticitatea subiectului și a acțiunii educaționale. Astfel, școlii îi revine sarcina să cultive elevilor convingeri ca aceștia să aibă o bază sigură în acțiunea lor de cunoaștere, de comportament. Lipsa convingerilor este o ținere în suspensie care suprimă posibilitatea manifestării autentice. Neavând formate anumite convingeri, elevul pune în pericol activitatea sa de capacitate, deoarece astfel își blochează propria ființă, el se împiedică pe sine să fie.

Prin urmare, școala trebuie să-i facă pe elevi autentici, adică să-i capaciteze să facă ceea ce corespunde convingerilor personale și este bun, ceea ce este conform cu potențele personale, bine cântărite și pozitiv apreciate de persoana în cauză. Numai acel individ la care convingerile personale corespund cu faptele sale, influențându-se și armonizându-se reciproc, poate deveni o personalitate bine formată. În felul acesta, autenticitatea este un factor al cultivării elevului care crede cu putere în justetea a *ceea ce face, în ceea ce învață și în valoarea a ceea ce este*.

Tendința școlii spre noi experiențe de cunoaștere a generat o nouă abordare a perspectivelor cunoașterii în procesul educațional - *cea interactivă*. Acest concept reclamă o nouă reconceptualizare a procesului de învățare pentru asigurarea educației, când motivația, individualizarea, diferențierea instruirii și educației, aplicarea tehnologiilor noi didactice creează condiții pentru transformarea învățării cu accent pe rezultate, pe creșterea calității în instruire, cercetare.

Din această perspectivă, „a ști” se completează cu a „ști să acționezi”, motiv pentru care învățământul modern accentuează *învățarea prin acțiune*. Cel ce învață acționează asupra informației pentru a o transforma într-una nouă, personală, proprie și își construiește o nouă cunoaștere. Elevul devine participant la procesul construirii cunoștințelor prin rezolvarea de probleme, cercetare, aplicând ceea ce a dobândit deja în contexte noi, diferite și variate.

Învățarea interactivă este o formă specială a învățării școlare, apărută din necesitatea ținerii pasului școlii cu noile transformări existente și preconizate, în viața și activitatea social-umană, în complexitatea epocii contemporane. În consecință, *învățarea interactivă* este necesară pentru a crea omul *pragmo-creativ*, un constructor de idei care nu rămâne suspendat în sistemul său ideativ, ci îl folosește pentru a elabora decizii și a rezolva problemele vieții prin acțiune [10, p. 4].

Interactivitatea reprezintă o oportunitate metodologică de modernizare a predării- învățării prin metodele de predare-învățare care au început să invadeze plaja procesului instructiv-educativ. Interactivitatea reprezintă un concept de actualitate în pedagogia contemporană, fiind în strânsă legătura cu *învățarea centrată pe elev*. Ea are la bază relațiile reciproce și se referă la procesul de învățare activă, în cadrul căruia cel care învață, acționează asupra informației pentru a o transforma într-una nouă, personală și interiorizată [5, p. 151].

Elevul care învață activ este propriul inițiator și organizator al experiențelor de învățare, capabil să-și reorganizeze și să-și restructureze în permanență

achizițiile proprii, în viziune sistemică. Dezvoltând acest tip de învățare, cadrele didactice stimulează elevii să devină capabili să elaboreze proiecte personalizate de învățare, să-și asume responsabilitatea desfășurării învățării, conștientizând, aplicând, (auto)evaluând, gestionând și dobândind progresiv autonomie în propria formare [1, p. 63].

Interactivitatea presupune și o atitudine pozitivă față de relațiile umane, față de importanța muncii în echipă și o deschidere față de cooperare, o atitudine de susținere a ideilor apărute prin colaborarea cu ceilalți. Astfel, interactivitatea o putem descrie ca fiind învățarea prin comunicare și colaborare care ajută elevii în dezvoltarea de argumente, opinii și idei [9, p. 50].

Acest tip de învățare nu se opune învățării școlare clasice, ci este o nouă calitate a acesteia prin obiectivele pe care le urmărește privind formarea personalității umane. El pune accentul pe *învățarea prin cercetare-descoperire, pe învățarea prin efort propriu*, independent sau dirijat, pune accent, mai ales, pe echipamentul intelectual operatoriu, pe *gândire și imaginație creatoare*.

Învățarea interactivă este un proces evolutiv ce are la baza receptivitatea față de experiențele noi, căutate și rezolvate prin explorare, deducție, analiză, sinteză, generalizare, abstractizare. În învățarea interactivă accentul este pus pe realizarea conexiunilor între senzori și solicită implicarea intelectuală, afectivă, volițională. Ea are o valoare formativă destul de mare, favorizând dezvoltarea atitudinilor și spiritului investigativ, productivitatea gândirii, a motivației și a creativității. Specificul procesului activ de învățare este nu rezolvarea ca atare de probleme, ci descoperirea lor.

Paradigma postmodernă pune în centrul preocupărilor ființa umană dintr-o *perspectivă globală, totalizatoare și integratoare*. În acest nou context al educației *integralizarea* este necesară pentru a aborda din diverse perspective fenomenele, pentru a construi structuri mintale flexibile, dinamice, capabile să sprijine deciziile cele mai potrivite.

La nivelul procesului de învățământ, integralizarea se manifestă ca un demers al educației și vizează încadrarea, în discipline integrate, a modulelor care au aceleași obiective și metodologii de predare-învățare-evaluare. Prin integralizare are loc înțelegerea unitară, multiaspectuală a conceptelor învățate, drept rezultat obținându-se performanțe școlare de tip integrat, exprimate în termeni de competențe funcționale, necesare elevului în viață. Integralizarea domeniilor de conținut apropiate și centrarea procesului educațional pe formarea de competențe, asigură dezvoltarea multiaspectuală a personalității.

Integralizarea conduce la stabilirea de relații între cunoștințele, capacitățile, competențele, atitudinile și valorile ce aparțin unor discipline școlare diferite. Integrarea ajută elevii să identifice legăturile nu numai între ideile și procesele dintr-un singur domeniu, dar și între ideile și procesele din domenii diferite și din afara școlii, astfel asigurându-se dezvoltarea integrală a elevului.

Integralitatea depășește rolul primar al cunoașterii. Prin combinații noi se ajunge la sinteze de probleme fundamentale, la formularea de teorii cu grad mai mare de generalitate, la construirea unui ansamblu coerent asupra teoriei și practicii, la o valorificare adecvată a interdisciplinarității [8,p.165].

În învățarea integrată elevilor nu li se propune doar o viziune unificată asupra cunoașterii existente, dar se motivează și se dezvoltă posibilitatea elevilor de a percepe noi relații și de a crea noi modele, sisteme și structuri, fapt care este un element al culturii învățării. Astfel, integrarea poate fi definită ca un proces de asimilare progresivă a comportamentelor și conduitelor mediului integrator în scopul formării unor modele comportamentale, ceea ce ar însemna modelarea libertății de acțiune a elevului în conformitate cu cerințele, normele și valorile mediului integrator [2, p.30].

Orientările în educația postmodernistă reclamă promovarea *teoriei hermeneutice* care explică modul de interpretare a cunoștințelor. „*Interpretarea*” și „*înțelegerea*” sunt conceptele-cheie de baza ale hermeneuticii. Interpretăm nu numai de dragul de a interpreta, ci interpretăm ca să înțelegem. Înțelegerea sau comprehensiunea constituie finalitatea oricărui demers hermeneutic. Interpretarea este aproape întotdeauna mai mult decât o explicație și presupune avansarea unor puncte de vedere personale și originale.

Interpretarea pornește întotdeauna de la un punct inițial, care nu este un punct zero al cunoașterii, întrucât există cunoștințe și intuiții prealabile și înaintea printr-o serie de operații succesive prin inducție și deducție, prin analiză și sinteză, și se întoarce la punctul de la care a plecat. În felul acesta hermeneutul își trasează cercul său. Cercul se închide, dar nu se realizează o închidere perfectă, pentru că punctul final de sosire nu coincide întru totul cu punctul inițial de pornire, ci este un punct îmbogățit, care aduce inevitabil *spor de cunoaștere*.

Deși se recunoaște rolul deosebit al disciplinelor școlare în a-i face pe elevi să acumuleze numeroase cunoștințe, acum se orientează spre faptul ca elevii să adopte o *atitudine critică* față de cele învățate și să utilizeze propria rațiune în interpretarea și înțelegerea semnificației proceselor istorice. Elevii trebuie

să înțeleagă că informația nu doar se prezintă, ci se încearcă a interpreta și a privi legăturile dintre diferite fapte pentru a înțelege și a explica evenimentele. Elevii trebuie să înțeleagă că aceleași evenimente pot fi folosite de diferiți oameni în diferite scopuri sau pentru a argumenta diferite interpretări ale aceluiași eveniment sau fenomen. De asemenea, elevul trebuie să accepte faptul că sunt posibile mai multe perspective de abordare cu privire la orice fenomen sau eveniment și că aceste perspective diferite oglindesc o mare diversitate de experiențe.

Aproape orice eveniment este deschis mai multor interpretări. Aceasta nu înseamnă, însă, că mai întâi sunt strânse datele, pentru ca apoi să apară adevărul. Datele trebuie reunite într-o prezentare coerentă. Aceleași date pot sprijini adesea interpretări diferite, iar de multe ori informațiile sau izvoarele sunt incomplete, dând naștere unor noi interpretări, total diferite. De aceea profesorul trebuie să se asigure că elevii înțeleg acest lucru.

Așadar, privită în ansamblu, sarcina *interpretării* este aceea de a analiza fiecare fenomen ca moment al unei experiențe trecute sau prezente, relația dintre experiența elevului și fenomenele devenind destul de strânsă. Dacă gândirea elevului și asociația de idei pe care o stabilește sunt interdependente, atunci înțelegerea fenomenului este una intrinsecă [11, p. 158].

Interpretând, elevul evidențiază sensul primar al informației, dar și pune în evidență, printr-un travaliu intens, posibilitățile, configurațiile, structurile profunde ale informației. Prin interpretare elevul transformă faptele într-un conștient sesizabil, care suplonește o tehnică mecanică de analiză. Reformularea, ca rezultat al interpretării, presupune a spune cu alți termeni și într-o manieră mai clară, mai explicită ceea ce tocmai transmite un eveniment, o faptă. Reformularea implică, așadar, reflexie activă din partea elevului și perceperea puterii de autoreglare finală a comportamentului de învățare al elevului prin el însuși [11, p. 159].

Din cele examinate mai sus este clar că, într-o etapă de mari reorientări, învățarea va reclama capacități de *a putea și a vrea să faci, să acționezi* și, mai presus de orice, capacități de a produce și a utiliza informații, cunoștințe. Accentul se pune pe transferul modelelor de gândire care să dea elevilor posibilitatea să-și structureze ei înșiși cunoașterea și să o ancoreze în contextul real al vieții. Pentru aceasta este nevoie ca elevul să poată acționa, *să știe făcând*, punând în valoare, evident, experiența de învățare proprie.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BOCOȘ M. *Instruirea interactivă. Repere pentru reflecție și rațiune*. Cluj: Editura „Presa Universitară Clujeană”, 2002.
2. BUZĂRNESCU Șt. *Introducere în sociologia organizațională și a conducerii*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
3. CALLO T., PANIȘ A., ș.a. *Educația centrată pe elev*. Ghid metodologic. Chișinău: „Print – Caro”, SRL, 2010.
4. CERGHIT I. *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri. Stiluri. Strategii*. București: Editura Aramis, 2002.
5. CIOLAN, L. *Învățarea interactivă. Fundamente pentru un curriculum interdisciplinar*. Iași, 2005.
6. CRENGUȚA – OPREA L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
7. JOIȚA E. *Educația cognitivă. Fundamente. Metodologie*. Iași: Editura Polirom, 2002. JOIȚA E. *Instruirea constructivistă o alternativă. Fundamente, strategii*. București, 2006.
8. MIHĂILĂ M. M. PETROVSCHI, N. Oportunități metodologice de modernizare a predării-învățării istoriei prin intermediul interactivității. În: *Univers Pedagogic*, 2021, nr. 1(69), pp. 49-53.
9. PETROVSCHI N., MIHĂILĂ M. M. Interactivitatea – o nouă abordare a perspectivelor cunoașterii. În: *Univers Pedagogic*, 2019, nr. 2 (62), pp. 3- 6.
10. PETROVSCHI N. *Învățarea pragmatică a istoriei*. Chișinău: Editura Print – Caro SRL, 2012. 272 p.